

Diàleg intercultural entre dones de tots
els orígens: Evolucionant juntes

Aportacions Principals

**Seminari de reflexió i diàleg intercultural entre
dones de cultura pakistanesa i dones autòctones**

Associació . Asociación
SALUD Y FAMILIA

ÍNDEX

- 1. INTRODUCCIÓ**
- 2. APORTACIONS**
- 3. TEMES PRINCIPALS**
- 4. ANNEXES**

1. INTRODUCCIÓ

En aquest Seminari de Reflexió Intercultural, al qual prèviament han intervingut com a ponents la **Sra. Mahnaz Rahman**, Directora de Aurat Foundation a Karachi, la **Sra. Huma Jamshed**, Presidenta de l'Associació Cultural, Educativa i Social de Dones Pakistaneses i la **Sra. Júlia Pérez**, Directora de la Unió d'Associacions de Famílies d'Espanya, s'afavorirà la llibertat de pensament i reflexió i s'enfortirà la voluntat de trobar reptes evolutius i instruments de canvi als àmbits familiar, jurídic, educatiu, social i econòmic per part de les dones pakistaneses i autòctones.

Al món d'avui i a les nostres societats, les diverses modalitats que adopta la discriminació contra les dones constitueixen un exercici de superioritat moral i pràctica que subratlla la posició subordinada que encara moltes dones ocupen a la seves famílies, comunitats i xarxes socials. Una de les tendències nuclears de canvi a les societats democràtiques és que el dret formal de les dones a una igualtat efectiva respecte als homes exigeix pel seu assoliment que les dones no es vegin exposades a dèficits i/o riscos diferencials que siguin evitables. Una de les transformacions socials futures és que les dones deixin d'ésser vistes com a un instrument al servei d'altri i per tant puguin fer-se'n amb l'autocontrol de les seves trajectòries de vida. Basant-se en aquesta visió prospectiva, el Projecte es centrarà en produir un seguit de propostes innovadores de: a) Polítiques Públiques i b) Instruments acceleradors dels canvis proposats.

2. APORTACIONS

Sra. E.M.

El títol d'aquest Seminari no és pas un títol romàntic o literari, no és per quedar bé, va de debò i reflexa el propòsit del projecte sencer.

Som aquí en nom de nosaltres mateixes i només ens representem a nosaltres mateixes en primera persona.

Tenim la responsabilitat de presentar propostes i assenyalar llacunes

Espanya és a la llista, juntament amb Pakistan, dels 10 països més corruptes del món. No estem al país de les meravelles, som a un país real i és d'això del que hem de parlar. I hem de tenir clar que hi ha més similituds que no pas diferències.

Les dones pakistaneses viuen al marge de les oportunitats que l'Estat de dret els ofereix en aquest país; com poden les dones pakistaneses gaudir de les lleis favorables a la igualtat entre dones i homes que existeixen a Espanya? Feu propostes per obrir escletxes i proposar millores

Sra. M.G.

El control i la persecució de les dones té una dimensió internacional i se les persegueix aquí i en origen atès que és obligatori perseguir-les perquè deshonren a la família.

La solidaritat entre dones també ha de creuar fronteres per a que les activistes o les que volen trencar l'estat actual de les coses aquí i allà no es trobin soles.

Sra. H.J.

Les dones no tenen informació fiable, només hi han rumors falsos i desconeixement per utilitzar els recursos que s'ofereixen aquí.

Si les dones fan servir els recursos disponibles, l'amenaça que es fa efectiva és que hi haurà un aïllament social de la comunitat. Per exemple el marit perd la feina, no conviden la família als actes comunitaris.

Quan venen autoritats o es celebren actes al Consolat no conviden les dones pakistaneses i menys encara les seves associacions.

La manca d'informació legítima i fiable és la regla. Els rumors predominen i diuen que la sol·licitud de nacionalitat serà denegada. Un altre: si es fa servir algun recurs o ajut quan es vol comprar un pis, llavors ho haurem de tornar, etc.

Sra. C.P.

Cal fer difusió de serveis d'assessorament que siguin neutres. Les dones pakistaneses tenen disponibles serveis d'assessorament gratuïts que poden fer servir i en els quals es manté l'anonimat. Aquest fet és molt important per tal d'evitar l'exclusió i la ignorància social a la que feia referència la H.J.

La informació és apoderament i cal fer un fulletó informatiu pensat per a les dones pakistaneses.

Per exemple , han de saber que la nostra llei sempre protegeix als fills/filles menors i per tant que això ho tenen assegurat.

Han de saber que si es divorcien aquí, ho estan fent també al país d'origen perquè Pakistan ha de reconèixer la sentència de divorci emesa aquí. És cert, però que queden alguns serrells legals

Cal mediació per a que les voluntats de les dones es puguin expressar.

Sra. N.Z.

La vida al meu país és molt diferent, estem 100 anys abans i per tant no només és important la informació sinó que les dones no tenen una consciència assolida de que tenen drets. Les dones només tenen al cap que són aquí o al món en general per ajudar el marit.

S'ha de donar temps a les dones que venen de fora i el primer que cal conèixer és la llengua d'aquí perquè sinó no sabran la vida que poden tenir.

És molt important que des de l'Ajuntament, als centres cívics els expliquin que ja no estan al Pakistan i per tant que poden tenir la vida que vulguin. Hauria de ser obligatori passar pel centre cívic i donar-los aquesta informació.

Sra. J.P.

Les dones viuen una realitat de família extensa on la identitat individual de cada persona es defineix de manera relacional, especialment per a les dones.

El treball s'ha de fer amb tota la comunitat i han de veure que els canvis són positius i també que malgrat ells poden seguir enviant els diners i fent-se'n responsables de la família d'origen, això no és incompatible amb adaptar-se al nou país i a les seves lleis i normes.

La lliure elecció de la maternitat és clau, sense tenir i exercir els drets reproductius no es poden assolir la resta de drets.

Sra. A.A.

Fer xerrades amb els homes, amb els marits perquè les dones depenen totalment d'ells. Necessitem el recolzament dels marits per canviar la situació i ells moltes vegades tenen por de la família.

Els homes han de perdre la por a què si una dona té estudis i treballa els abandonarà.

Sra. I.S.

Cal ajudar a les mares joves a anar a les escoles per a que vegin la importància de que els fills vagin a l'escola.

L'educació és el camí per a l'apoderament i la llengua del país de residència també.

Es necessiten guarderies. Jo estic aprenent català però no tinc on deixar el meu fill de tres anys.

Cal motivar a les dones mitjançant grups d'autoajuda o d'ajuda.

Les dones que viuen aquí s'han d'adonar que viuen en una altra societat.

Sra. M.G.

Les lleis s'han de conèixer per poder fer-les servir, això pot passar també entre les dones autòctones.

Polítiques de proximitat: Que les administracions vagin a les associacions i facin aquest paper de difusió.

Eines de garantia dels drets: per exemple a les AMPES les autoritats educatives i tots els pares i mares han de vetllar per a que si només hi van els homes d'aquestes famílies obliguin a que hi siguin les dones, o sigui les mares de les criatures.

On son les dones?: si es veu que les dones no surten al mercat de treball, treure-les a treballar.

Sanitat: hi ha mediadors interculturals però a banda el metge o el personal sanitari han de tenir clar que en cap cas han d'informar a l'home de la salut de la dona sinó a la pròpia dona.

Sra. L.P.

Aquestes dones no poden entrar a l'educació reglada perquè els queda molt llunyana, han de tenir cursos del que els hi agrada, cuinar, fer labors... i donar-lis un diploma per poder treballar.

Sra. M.R.

Pel que fa als grups de reagrupament familiar que es fan des de l'administració municipal ja es va provar de fer reunions d'homes i no ha funcionat.

Comença a ser l'hora de la societat civil i no només de l'administració.

Les dones pakistaneses necessiten una xarxa i cal que en aquesta també s'integrin les dones d'aquí. Els moviments feministes han de ser interculturals.

Les dones estem en peu de guerra contra el neomasclisme a tot el món i cal que ens unim.

D'aquesta manera, fent xarxa, també creem comunitat i es necessari com a alternativa a la seva comunitat cultural que les ofega i les exclou.

Sra. C.B.

Cal donar veu a les dones invisibles que no tenen veu.

Les retallades han deteriorat les polítiques públiques.

L'objectiu polític seria donar visibilitat a les dones pakistaneses a l'espai públic.

Com s'afronten els casos de violència de gènere, si no es té xarxa a on es va? No hi ha alternativa perquè les polítiques s'han deteriorat molt. Caldrien xarxes de recolzament i ajut.

Sra. M.M.

Les institucions tenen un paper clau i ineludible en recolzar xarxes i en fer el que han de fer però el que fem les persones quan tenim un problema és anar als amics. El capital social és bàsic i central perquè el primer que fas no és anar a parlar amb algú que no coneixes o que no parla la teva llengua.

Per tant és molt important que hi hagi xarxes d'amigues abans de que aparegui el problema per a que funcionin com a recolzament.

Nosaltres vam dir que les dones aporten la vàlua de connexió entre un món i l'altre i són les que porten els nens a l'escola i per tant són peces clau i no víctimes que és la imatge que no deixem de fer córrer i així les encasellem.

Hem de reivindicar a tot arreu que hi hagi dones, en tot tipus d'actes i espais i fer-ho de manera insistent.

Sra. H.N.

Els problemes d'idioma són la primera barrera. A les escoles podrien fer activitats amb dones catalanes perquè sinó es fan grups ètnics a la porta de l'escola que després tenen impacte en les criatures. Moltes vegades és així per vergonya, desconeixement, inseguretats.

També caldria fer cursos de català a l'escola per a les mares quan deixen els/les fills/es a l'escola.

S'ha de barrejar la gent d'aquí amb la d'allà. La mescla és el més important.

Sra. S.A.

Som gent molt complicada els pakistanesos, no podem separar les coses.

Les dones estan espantades dels homes i de la societat dels homes.

La dona es perd, no té cap espai a la societat i el seu talent es perd.

Se'ls ha d'explicar coses tan bàsiques a Anglaterra com trucar a la policia, no coneixen les coses més bàsiques.

Les dones no es poden ajudar a elles mateixes per sí soles.

Sra. N.R.

A la meva associació hem acollit força dones de Pakistan.

És un col·lectiu que no ha saltat als mitjans de comunicació de manera negativa i cal aprofitar-ho per fer-ho visible reforçant la imatge positiva.

Ens hem d'ocupar dels joves de les segones, terceres i quartes generacions del què falla a les trajectòries socio-educatives i no podem continuar parlant de segones, terceres generacions d'immigrants, perquè ja no ho són.

Sra. Huma Jamshed

Que el permís de residència de les dones estigui lligat al del marit les fa completament dependents d'ells.

Els homes poden aconseguir una esposa amb estudis que ells no hi tenen i les controlen amb el permís de residència. N'hi ha tota mena d'aliances matrimonials: per exemple, a Pakistan el germà d'ella amb estudis s'ha de casar amb algú de la família d'ell sense estudis.

Sra. M.G.

Les dones pakistaneses poden estar apoderades per estudis, diners o feina però si no tenen amistats, la xarxa comunitària mai denunciarà una situació de maltractaments o violència. La família ha de sentir-se embolcallada i segura.

Sra. L.P.

Donem per suposat la perspectiva intercultural i de gènere i no està clara o no és així a l'administració pública.

No és només una qüestió de llengua sinó que l'administració no és sensible ni al gènere ni a la interculturalitat.

S'han de buscar aliats masculins per a que facin de referents.

Sra. A.I.

Es constata a la pràctica la gran dificultat de portar papers des del Pakistan fins aquí i això suposa un gran problema.

Sra. C.S.

Què ens agrada d'aquí i què ens molesta o no ens agrada a unes de les altres?

Sra. N.Z.

M'agrada que aquí com a dona puc viure sola amb el meu fill en llibertat.

No m'agrada que la societat espanyola tampoc està ben preparada per acceptar els immigrants. Per tant no és només que les pakistaneses tinguin vergonya o es tanquin.

Falten eines per conèixer els que venen de fora.

Els homes tenen por de perdre el control i la por no els deixa ni canviar ni avançar i si la societat intentés entendre'ls seria positiu per deixar la por enrere.

Sra. C.P.

Perquè estem aquí? El més complicat és la llei. La llei d'estrangeria pivota sobre la feina dels estrangers i per tant ja va ser una gran conquesta que la dona reagrupada tingués permís per treballar. El problema és que elles no ho saben i també s'ha de polir la llei.

El que ens separa és el recel mutu entre les dues cultures.

Sra. E.M.

Em molesta la manca d'iniciativa, però de totes les dones, vinguin d'on vinguin.

De les dones pakistaneses m'agrada especialment la seva capacitat d'empatia que no he trobat a d'altres cultures.

Sra. M.R.

Em sorprenen les elevades expectatives educatives de les noies, dominen l'anglès i en canvi, alhora, manifesten un sotmetiment als homes molt fort i a mi em fascina i se m'escapa el perquè.

Sra. M.R.

Existeixen bones pràctiques procedents de moltes dones pakistaneses que als anys 60 i 70 van marxar al Regne Unit i que ara poden anar al context rural a Pakistan i explicar a les dones drets i experiències i altres formes de vida.

Hem de canviar l'actitud dels homes. La divisió del treball entre dones i homes ha d'ésser justa.

Sra. S.Z.

Només tinc bones paraules per Catalunya perquè el meu procés ha estat bo, jo venia amb estudis ja fets i tothom em va ajudar per convalidar-los.

Vull destacar que les dones pakistaneses tenen molt de talent.

3. TEMES PRINCIPALS

- Facilitar l'accés de les dones pakistaneses a la mediació de conflictes familiars i a serveis d'assessorament jurídic en casos de separació i divorci.
- Prevenió del control i persecució internacional de les dones pakistaneses quan apareixen conflictes familiars.
- Manca de coneixement i utilització per part de les dones pakistaneses de les possibilitats legals existents a Catalunya i Espanya per a millorar la seva situació.
- Rumors i manca d'accés per part de les dones pakistaneses a recursos i informació fiable a la societat d'acollida.
- Lliure elecció de la maternitat i l'exercici dels drets reproductius com a matriu de la resta de drets.
- S'ha d'explorar i repensar l'assumpte de les aliances matrimonials entre persones que viuen a Espanya i a Pakistan respectivament. Cal que s'eixampli el marge de decisió de les noies per triar el marit que volen.
- Promoure l'aprenentatge actiu de les llengües catalana i castellana per tal que les dones pakistaneses es puguin relacionar amb les autòctones.
- Promoure per part de les dones pakistaneses i autòctones espais i xarxes de contacte, intercanvi i mescla.
- Fomentar la presència i la visibilitat de les dones pakistaneses i de les seves associacions als actes públics promoguts per les autoritats autòctones i també per les autoritats pakistaneses.
- Buscar referents masculins a la comunitat pakistanesa per a dialogar, informar i remoure barreres i pors pel que fa al desenvolupament de les dones.

4. ANNEXES

PONÈNCIA SRA. MAHNAZ RAHMAN

Excerpts:

I started my lecture with the role of women in Pakistan's movement. The founder of Pakistan Muhammad Ali Jinnah whom we call Quaid-e-Azam (the great leader) had encouraged women to participate in this movement. His sister Fatima Jinnah was always at his side during all political activities. After the establishment of Pakistan, she and Begum Raana Liaquat Ali Khan, the wife of first prime minister of Pakistan actively worked for the upliftment of Pakistani women while other female legislators fought for the right of inheritance for women.

During early years of its history, till 60s and mid 70s, Pakistan was a modern and liberal society. There were night clubs and bars in Karachi. People were free to express their ideas. As a result of the lobbying of members of All Pakistan Women's Association APWA, Family Laws were enacted in 1961 during Ayub Khan's regime. These were progressive laws which helped in restricting polygamy. Pakistan Peoples Party's government of Z.A. Bhutto had increased the sense of emancipation for women and common masses but in mid 70s due to the agitation of opposition parties who formed Pakistan National Alliance against Bhutto's government and under Zia ul Haq's dictatorship, the society was turned upside down. Zia ul Haq said that he will bring Islamization. When an 18-year-old woman, Fehmida was sentenced to 100 lashes in public, while the man she had eloped with against her

parent's wishes, Allah Bux, would be stoned to death per the 1979 ordinance. At this the women activists said "enough is enough" and they formed 'Women's Action Forum' to fight against discriminatory laws. This was the beginning of women movement in Pakistan.

It was on February 12, 1983, with the Section 144 was in place, women defied the ban on public assembly and conducted a march was on the Lahore High Court, in which many Woman Action Forum (WAF) members participated to protest Zia's Law of Evidence. The march was the first public demonstration by any group against a martial law. The protest also marked the first time in the history of Pakistan that police used tear gas and batons on women, injuring many and arresting nearly 50. Hence the international community came to know that a women's movement is going on in Pakistan.

After eleven years of dictatorship of Zia ul Haq, democratic process was resumed and Benazir Bhutto was elected as the first female prime minister of Pakistan. It was a good omen for all women of Pakistan. During Musharraf and Zardari regimes and onwards, many progressive laws were enacted. THE PROTECTION AGAINST HARASSMENT OF WOMEN AT THE WORKPLACE ACT 2010 was the result of lobbying efforts of civil society. The Sindh Assembly has unanimously passed the Domestic Violence (Prevention and Protection) Bill 2013 which focused on preventing domestic violence on women, children and any vulnerable person. The bill was ordered to be enforced at once and extended to the whole province of Sindh. Similarly The Sindh Child marriages restraint act, 2013 has fixed the minimum age of 18 for marriage while elsewhere the minimum age for girls is 12.

Sindh province is ahead of other provinces as far as pro women legislations are concerned.

Recommendations for Catalonia government:

To bring immigrant Pakistani women into mainstream, the Catalanian government should establish counselling services. A lawyer or legal expert should make them aware about their rights and responsibilities in their new country. A sociologist should tell them about the social values on which their new society is based. A psychologist should prepare them to absorb the “cultural shock”. A medical practitioner should examine them and tell them about family planning. And first of all “crash courses” should be conducted to learn the local language.

Please get my article translated by some Pakistani woman, here is the link:

https://www.express.com.pk/epaper/PoPupwindow.aspx?newsID=1104174071&Issue=NP_KHI&Date=20170506

PONÈNCIA SRA. HUMA JAMSHED

A.C.E.S.O.P

ASOCIACION CULTURAL, EDUCATIVA, SOCIAL OPERATIVA DE MUJERES PAKISTANIS

QUIENES SOMOS?

- Fundada en Mayo 2005
- Integracion de mujeres en tejido social l economico catalan
- Ofrecemos valores culturales
- Favorecemos proximidad entre colectivos que viven en Barcelona y sus alrededores

NUESTROS HALLAZGOS

- Con nuestra experiencia revelamos que la mayoría de las mujeres en nuestro país están sometidas a un sistema de dominación cultural patriarcal extremo en el que imponen los derechos masculinos y las mujeres llegan incluso a ser utilizadas como moneda de cambio en los intereses familiares.
- La decisión y el momento de emigrar las mujeres los toman los hombres de la familia. La mujer emigra por reagrupamiento familiar, dependiendo del padre o marido, unos años después que ellos tengan una estabilidad laboral y una vivienda adecuada para instalarse a vivir con la familia.

NUESTROS HALLAZGOS

- La mayoría de las mujeres cuando llegan a Cataluña tienen un desconocimiento previo casi total de cómo se vive aquí.
- Sin embargo, hay unas cuantas mujeres que se han desarrollado en entornos más avanzados y flexibles.
- Las situaciones previas de las mujeres de nuestro colectivo antes de llegar a Cataluña son diversas en cuanto a educación, estructura familiar y roles atribuidos a ambos géneros, valores y aspiraciones, pero compartimos rasgos de identidad comunes propios de nuestra cultura y religión que nos permiten conformar un colectivo con fuerza y homogeneidad externa por nuestras características estructurales y cierta heterogeneidad interna.

NUESTROS HALLAZGOS

- En todas las situaciones pero más en el caso de las más tradicionales sufrimos un fuerte impacto emocional cuando llegamos a la sociedad catalana. Se viven a menudo situaciones de aislamiento en el ámbito familiar, hay poco contacto con la sociedad de acogida.
- Bajo la presión de inmigración se crean tensiones añadidas en el ámbito familiar, provocando episodios de violencia de género.

NUESTRA EXPERIENCIA

- Nuestra experiencia nos demuestra que cada vez hay más casos de mujeres maltratadas e incluso rechazadas por los propios componentes de sus colectivos que viven en Barcelona.
- Nuestro proyecto asume como piedra angular, la labor de contribuir al bienestar de las mujeres y los niños pakistaníes y hace extensivas las acciones a mujeres y niños en la misma situación provenientes de la India, Bangladesh y Marruecos, interviniendo en los diferentes ámbitos (social, físico y / o psicológica) para conseguir una integración adecuada en la sociedad de acogida.

QUÉ ESTAMOS HACIENDO?

- Este año 2.017 hemos iniciado un nuevo serie de actividades, encaminadas a prevenir la violencia de género y sus consecuencias cuando ya se ha producido. Las actividades van dirigidas a:
  - Inclusion social de la mujer maltratada.
  - Previsión del maltrato de género (charlas en escuelas e institutos, club sociales),
  - Evitar matrimonios pactados no queridos por intervenir en situacion de conflicto.
  - Nuevo reto: violencia 2.0
- Animar crear voluntarias/os

QUÉ ESTAMOS HACIENDO?

- He creído que es muy interesante el contacto de las mujeres con
  - diferentes colectivos de hombres, pero con el fin de abrir las costumbres tan cerradas de nuestra cultura, adquiriendo modalidades de comportamientos más parecidas a las del país de acogida.
  - Actualmente la mayoría de actividades se están llevando a cabo en el barrio de Raval de distrito de Ciutat Vella

OBJETIVOS PRIORITARIOS

- Integrar en Cataluña en el mundo del trabajo y en la vida social y cultural la mujer paquistaní y evitar que se conviertan en grupos e individuos aislados de la sociedad de acogida.
- Prevenir y asesorar ante el maltrato físico y / o psíquico a mujeres y chicas paquistaníes.
- Colaborar en la resolución de problemáticas emocionales.
- Colaborar en el conocimiento de nuestra cultura a los miembros de la sociedad de acogida así como velar por la vinculación con la cultura de origen del colectivo paquistaní, fundamentalmente de la infancia

- Los paquistaníes que viven en Barcelona tienen un nivel de formación medio pero un alto desconocimiento de las lenguas del país de acogida
- La mayoría de los paquistaníes residen en el barrio del Raval; el resto, en su mayoría, se reparten por los otros barrios y otras ciudades del área metropolitana de Barcelona. Sea como sea todos ellos tienen relación con el barrio del Raval, ya que tienen parientes o amigos, trabajan y/o realizan sus compras en los comercios del barrio.

PROPUESTAS DE BUENA PRACTICA

- 1- Salir de nuestras zonas de confort (come out of our comfort zone).
-
- 2- Ser realistas, si las expectativas son demasiado altas nos vamos a decepcionar.
-
- 3- No podemos decir siempre Insha Allah todo saldrá bien, así que no tenemos que dejar luchar (fuerza).
-
- 4- No tenemos que dar importancia a los comentarios de la gente que nos rodea.
-
- 5- Tenemos que fijarnos en las mujeres role model lo que lucharon por su bienestar, salieron adelante y consiguieron reconocimiento (triumpharon).
-

- Que podemos hacer para avanzar:
- a) Música
- b) Moda
- c) Gastronomía
- d) Deporte, Gimnasio
- e) Escuelas, Casals
- f) Plazas, Calles, Parques, Playa
- g) Facebook, Twitter, Google
- h) Sindicato, ONGS, asociaciones de vecinos, de jóvenes, de mujeres, de gente, AMPA
- 7- Buscar un novio o una novia para su hija o para su hijo, no es cumplir la responsabilidad, etc.
-
- 8- Net Working nuestra propia manera innovadora, muy afectiva, bonito, con colores y estilo.
-

NUESTRA PRACTICA

- Net Working , bonding
- nuestra propia manera innovadora,
- muy afectiva, un vaile de pabo real con colores y estilo.
-

PONÈNCIA SRA. JULIA PÉREZ

Vivimos en sociedades globalizadas y en permanente diálogo más allá de las fronteras nacionales. Tanto la sociedad española como la europea cuentan ahora con una mayor presencia de personas de características étnicas, religiosas y lingüísticas diversas que entran en relación, por lo que es necesario mantener abierto un diálogo intercultural que nos permita acercarnos, conocernos y caminar unidos, única manera de conseguir el avance social.

En el caso de la lucha por la igualdad entre mujeres y hombres, ese diálogo se hace imprescindible si tenemos en cuenta la dificultad de este desafío global, que supone acabar con la discriminación que sufren todas las mujeres por el hecho de serlo y sea cual sea su lugar de procedencia. Porque debemos recordar que en el siglo XXI la meta de la igualdad no se ha alcanzado en ningún lugar del mundo.

La mirada amplia hacia otras realidades y experiencias, hacia las iniciativas que en otros contextos han logrado impulsar la igualdad en las distintas esferas de la vida - laboral, familiar, económica, educativa, política o social - es siempre fuente de inspiración, empoderamiento y estímulo para que las mujeres reclamen y hagan cumplir sus derechos.

Derechos de educación, de incorporación de la mujer al mundo laboral en igualdad de condiciones que los hombres, a la propiedad, a la libre elección sobre su maternidad, a la participación política y social... Derechos logrados en España muy recientemente, si lo consideramos desde una perspectiva histórica.

En el logro de esos derechos, ha sido fundamental la evolución del marco normativo, una evolución que se ha debido principalmente a las luchas del movimiento asociativo de mujeres, del movimiento feminista.

A él se debe el reconocimiento del derecho a la educación, el reconocimiento jurídico de la mujer a participar en todos los niveles de la enseñanza, que llegaría en 1910 impulsado por grandes figuras como Concepción Arenal o Clara Campoamor.

Hasta 1931 no llegaría el derecho al voto femenino. Y hasta 1981 las mujeres debían pedir permiso a su marido para poder trabajar, cobrar su salario, ejercer el comercio, abrir cuentas corrientes en bancos, sacar su pasaporte, el carné de conducir... La mujer casada seguía la condición de su marido en cuanto a su nacionalidad y vecindad civil. El marido podía disponer de los bienes comunes sin su consentimiento, con la sola excepción de los inmuebles y establecimientos mercantiles. Y la mujer soltera se equiparaba al menor y no podía abandonar la casa sin el consentimiento paterno.

Al impulso del movimiento feminista se debe también la Ley del Divorcio de 1981, que supuso la emancipación civil de las mujeres y la liberación de la violencia de género que suponía para muchas la institución del matrimonio.

Y también el conjunto de iniciativas legislativas impulsadas bajo el gobierno de Rodríguez Zapatero, que promovió un decidido, inequívoco y transformador impulso de los derechos civiles y de la igualdad entre mujeres y hombres, así como de concienciación, prevención y persecución de la violencia contra la mujer.

Entre estos hitos transformadores cabe destacar:

- La Ley Orgánica de Medidas de Protección Integral contra la Violencia de Género (2004), un ejemplo en la defensa y protección de las mujeres frente a la violencia machista en el entorno europeo e internacional.
- La Ley Orgánica para la igualdad efectiva de mujeres y hombres (2007)
- La creación de los Juzgados de Violencia sobre la Mujer.
- La creación de la figura del «Fiscal contra la Violencia sobre la Mujer» como Delegado del Fiscal General del Estado.
- El establecimiento, como asignatura obligatoria y dentro del currículo, de la “Educación para la ciudadanía” destinada a fomentar que las nuevas generaciones interiorizaran desde la enseñanza obligatoria los valores de igualdad, no discriminación y tolerancia que se pretende impregnen la totalidad de la sociedad, en todos sus niveles.

Aún tenemos muchos retos por delante para lograr una igualdad efectiva. Aún estamos lejos de una participación igualitaria de las mujeres y los hombres en las diferentes esferas económica, política y social. Por ello, deberemos sumar esfuerzos, tender puentes y tejer redes entre las sociedades civiles de los diferentes países y pueblos para alcanzar la meta de la igualdad.